

Asiantuntijalausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

E 61/2019 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n komission tiedonanto vihreän kehityksen ohjelmasta (The European Green Deal) 11.12.2019

Kiitän mahdollisuudesta antaa lausunto yllä mainitusta valtioneuvoston selvityksestä.

Selvityksessä on arvokasta, että siinä asetetaan tavoitteeksi talous, joka ”toimii päästöttömästi vuoteen 2050 mennessä ja jossa huomioidaan luonnonvarojen kestävyys” ja jossa sosiaalinen oikeudenmukaisuus poikkileikkaa ilmastotyötä. Integroidun lähestymistavan merkitystä voi tuskin liikaa korostaa. On erinomaista, että selvityksessä yhdytään tavoitteeseen, jossa ”kaikki EU:n politiikat edistävät Euroopan luontopääoman säilyttämistä ja ennallistamista”.

Selvityksen tekee kuitenkin perustavalla tavalla ongelmalliseksi se linjaus, että ”Suomi pitää tärkeänä tiedonannon kasvustrategiaa korostavaa tulokulmaa”. Tiedonanto siis korostaa, että ”vihreän kehityksen ohjelma on EU:n taloudellisen kasvun strategia, jota tarvitaan sekä maapallon että ihmisten terveyden edistämiseksi. Sillä vastataan ilmastohaasteeseen ja luodaan kasvua sekä uusia työpaikkoja.”

Maailman ympäristöongelmat, lajikato sekä ilmastonmuutos ovat kärjistyneet yhtä aikaa kiihtyneen talouskasvun kanssa, eikä tutkimus tue sitä oletusta, että näiden asioiden irtikytkentä olisi mahdollinen. Talouskasvu ei liioin ole onnistunut poistamaan eriarvoisuutta tai tekemään ihmisistä aidosti onnellisempia. Tästä huolimatta kasvudiskurssi ohjaa edelleen politiikkaa niin valtiotasolla kuin EU:ssakin. Kyse ei siis ole vain semantiikasta, vaan siitä, että niin kauan kuin keskustelussa ja päätöksenteossa toistellaan vakiintuneita fraaseja niitä kyseenalaistamatta ja uusia linjauksia oikeutetaan haitalliseksi osoittautuneella toimintamallilla, muutosta parempaan ei ole luvassa.

Selvityksessä mainitaan myös, että ”hyvinvointitalousajattelun mukaisesti taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristötoimenpiteiden ja -politiikkojen vaikutukset toisiinsa tulee huomioida paremmin päätöksenteossa”. Pyrkimys on sinänsä hyvä, mutta on syytä kiinnittää huomiota selvityksessä määrittelemättä jätetyn virallisen hyvinvointitalousajattelun sisältöön. Muista asiakirjoista (mm. <https://stm.fi/eupj2019-/hyvinvointitalous>) selviää, että Suomen tavoitteena on ”nostaa hyvinvointitalous keskusteluun ja tuoda EU-päätöksentekoon nykyistä laajempi yhteisymmärrys siitä, että ihmisten hyvinvointi on edellytys talouskasvulle. Lisäksi pyrkimyksenä on, että ”hyvinvointitaloudessa luodaan hyvän kehä, jossa ihmisten hyvinvointi ja talouskasvu ruokkivat toisiaan”. Näin määritelty hyvinvointitalous on edellä mainitun samanaikaisen ympäristöongelmien ja talouden eksponentiaalisen kasvun vuoksi kestävä lähtökohta. On kannatettavaa, että ihmisten hyvinvointi halutaan asettaa politiikan keskiöön. Hyvinvointi tulisi kuitenkin käsittää aidosti itseisarvoiseksi eikä talouskasvulle alisteiseksi (vrt. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13171-2019-INIT/en/pdf>). Kestävä hyvinvointi on täysin luonnosta riippuvaista.

Mitä selvityksessä kuvattuihin ympäristötoimiin tulee, noston esiin energiaan liittyvän linjauksen, jonka mukaan ”uudistettavan energiatehokkuusdirektiivin tulisi kannustaa ensisijaisesti todelliseen energiatehokkuuteen, ei energian kulutuksen rajoittamiseen”. Ajatus vaikuttaa noudattavan kasvun logiikkaa. Tutkimusten mukaan ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että tehokkuuden parantumisen ohella myös energian kulutus vähenee.

Vielä huomio investoinneista: Selvityksessä todetaan, että ”vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan huomattavia investointeja, joiden rahoittaminen edellyttää sekä julkisen että yksityisen sektorin myötävaikutusta” ja että ”Suomi pitää ensisijaisena yksityisten sijoittajien vahvaa panosta vihreisiin investointeihin, koska ilmasto- ja energiatavoitteiden saavuttamiseksi tarvittava investointien määrä on mittava”. Juuri mittavien investointien vuoksi valtion roolia tulisi pikemmin korostaa. Tarvittavaa rahoituspotentiaalia saataisiin esimerkiksi lakkauttamalla ilmastolle ja ympäristölle haitallisen toiminnan ja tuotannon tuet.

Saamassani lausuntopyynnössä mainittiin, että tulevaisuusvaliokuntaa kiinnostaa Euroopan vihreä siirtymä kansalaisten ja demokratian näkökulmasta. Kansalaisten kannalta on tärkeintä, että elämän edellytykset säilyvät. Oikeudenmukaisuus- ja demokratiapyrkimyksen horisontti tulisi kuitenkin asettaa nykyhetkeä kauemmas: tehtäviä päätöksiä tulee virittää ajatus siitä, mitä tämän päivän lapset ja tulevat sukupolvet toivoisivat meidän tekevän.

On selvää, että jotkin elinkeinot ovat väistyvässä asemassa: ennen ekologista jälleenrakennusta on siis suoritettava myös ekologinen purkutyö. Tällöin oikeudenmukaisuus tarkoittaa riittäviä kompensatioita niille kansalaisille, joiden työ tai elinkeino vääjäämättä muuttuu. Suomessa on myös pidettävä huolta siitä, että tiedonannon peräämät uudet työpaikat luodaan sellaisille aloille, jotka edistävät siirtyvää kestävämpään yhteiskuntamalliin.

Laaja ymmärrys siitä, millaisiin toimenpiteisiin tämän varmistamiseksi tulisi yhteiskunnassa ryhtyä, saattaa joissakin ryhmissä olla puutteellista. Keskeisempää kuin se, että kaikkien näkökulmat saisivat yhtä suuren painoarvon, on se, että kestävyys siirtymän edellyttämät toimenpiteet toteutettaisiin viipymättä ja kansainvälisen tiedeyhteisön tuottaman tiedon ja suositusten mukaisesti sekä varovaisuusperiaatetta noudattaen. Viimeksi mainittuun liittyen komission tiedonannossa mainittu vihreä vala (”vältetään vahinkoa”) on tärkeä periaate, joka on Suomessakin syytä ottaa vallitsevaksi käytännöksi.

Ekologisen kriisin ratkaiseminen vaatii nopeita toimenpiteitä juuri nyt eikä tulevaisuudessa. Tällaiseen on kyetty (tai tähän on ainakin pyritty) tätä kirjoitettaessa, kun kyseessä on ihmisten terveyttä ja henkeä lyhyellä aikavälillä uhkaava virus. Aikailematonta päätöksentekoa ja järeitä toimenpiteitä tarvittaisiin myös sen vielä suuremman planetaarisen uhkan edessä, jonka ilmastomuutos ja biodiversiteettikriisi muodostavat.

Porvoossa 30.3.2020

Kunnioittavasti

Tuula Helne

Johtava tutkija, Kela